

ЗБЕРЕГТИ НЕ МОЖНА ЗНИЩИТИ: ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ І МІСТОБУДУВАННЯ ГАЛИЧА. БУДИНОК РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ПЛЕБАНІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ ст.)

Автор статті акцентує дослідницьку увагу на цінному об'єкті архітектури і містобудування міста Галича, описує його історію, архітектурні особливості, окреслює біографічні відомості людей, які споруджували чи відвідували цю будівлю. Звертається увага на загрозу її знищення шляхом пропонованого будівництва житлового комплексу, наголошується на потребі її збереження органами місцевого самоврядування та пам'яткоохоронними структурами.

Ключові слова: Галич, римо-католицька громада, плебанія, Адольф Стшелецький, Леопольд Сальватор Габсбург-Тоскана, Станіслав Чернік, архітектура, пам'ятки, культурна спадщина.

Вступ до проблематики. Хронологія дій ініціаторів проєкту будівництва житлового комплексу, органів місцевого самоврядування та позиція пам'яткоохоронних органів

Упродовж останніх двох століть увага дослідників – як аматорів, так і академічних науковців – повернута до Галича. Завдяки друкованим творам, археологічним дослідженням маємо значний масив інформації про минуле цього колись славного міста. Свого часу це дозволило створити основний пам'яткоохоронний орган на його території – Національний заповідник «*Давній Галич*», прийняти Постанову Кабінету Міністрів України «*Про затвердження Списку історичних населених місць України*» з внесенням до нього Галича (26 липня 2001 р. № 878), досліджувати і зберігати пам'ятки відповідно до Законів України «*Про охорону культурної спадщини*» та «*Про охорону археологічної спадщини*». З часу відновлення незалежності України на державному рівні відзначалися 1100-ліття першої писемної згадки Галича та підготовані відповідні документи щодо відзначення 1125-ї річниці 2023 р.

На сьогодні силами багатьох невтомних дослідників міська історія популяризується шляхом проведення міжнародних тематичних конференцій, виданням збірника наукових праць «Галич» (у обох серіях опубліковано 14 томів), дописами в соціальних мережах. Є розуміння, що історія Галича — це не тільки княжа доба, а й інші періоди історії аж до сьогодення.

Завдяки старим світлинам, поштовим листівкам та гравюрам сучасник може візуалізувати вигляд міської забудови Галича кінця XVIII — початку ХХ ст., простежити як із плином часу змінилися певні споруди, які з них були перебудовані, а які не дійшли до нас. У багатьох ці джерела інформації викликають позитивні емоції, люди відкривають для себе чимало нового, дивуються, наскільки гармонійно виглядала забудова міста — без непродуманих архітектурних вирішень, з елегантними і лаконічними вивісками на фасадах.

На відміну від багатьох міст історичної Галичини, які за кількістю населення, організацією міського життя та ін. були подібними до Галича, наше місто втратило багато цікавих споруд. На колишній ринковій площі до сьогодні збереглося тільки півтора десятка будівель, зведених за австрійського та польського володарювання містом, інші або розібрали і їхню площу не забудували, або частково перебудували. На жаль, у попередні десятиліття місто втратило багато: розібрано церкву Святого Миколая та кенасу караїмів, перебудовано римо-католицький костел на Будинок культури (тепер Народний дім), а в перші роки після відновлення незалежності нашої держави перестала існувати садиба нотаря Лева Гузара (яка була пам'яткою архітектури і містобудування місцевого значення). Все це ми можемо тепер бачити тільки завдяки поштівкам, світлинам і шкодувати, що споруди не дійшли до наших днів, хоча, безперечно, окремі з них можна було б урятувати.

За повідомленням Міністерства культури та інформаційної політики України російські окупанти від початку повномасштабної війни Російської Федерації проти нашої держави станом на червень 2022 р. повністю зруйнували або пошкодили понад 380 пам'яток культурної спадщини — з огляду на подібні факти, потреба охорони культурної спадщини (в т. ч. на місцевому рівні) є особливо важливою.

Звісно, Галичу впродовж століть не вдалося законсервуватися і зберегтися в тому вигляді, як Чеський Крумлов чи бельгійський Брюгге — самі історичні обставини та діяльність владних органів не сприяли цьому. Разом з тим, маємо вцілілі до цього часу давні будівлі, які вартує зберегти

для нащадків. Безперечно, місто повинно розвиватися, ставати комфортним для жителів. Його розвиток не може відбуватися шляхом знищення історичних пам'яток. Будуючи нову споруду, не можемо втрачати попередні фундаменти. Автентична міська забудова має зберегтися – гості міста завжди із зацікавленням оглядатимуть оригінальні споруди, оскільки їх не так багато залишилося.

Упродовж 2019–2020 рр. науковці Національного заповідника «*Давній Галич*» активно працювали над внесенням змін та доповнень до Генерального плану міста в історико-архітектурній частині. Розробникам проєкту Генплану було подано письмові пропозиції (з відображенням на картографічному матеріалі) – як щодо фіксації на цьому основоположному документі наявних пам'яток, так і щойно виявлених. Зокрема було надано всю інформацію щодо ділянок та будівель колишньої римо-католицької громади на вул. Ярослава Осмомисла (які розглядаються в ескізному плані проєкту «*Mayetok*»). Станом на липень 2022 р. Генеральний план міста не затверджено.

У цьому контексті слід звернути особливу увагу на давно забуту історичну будівлю, яку потрібно зберегти. Ще тепер ми щодня ходимо поруч із нею, звично споглядаємо і зовсім не хотілося б дійти до того моменту, коли вона збережеться тільки на старих світлинах.

4 червня 2022 р. в засобах масової інформації з'явилися повідомлення щодо проведення конференції з питань подальшого будівництва житлового комплексу «*Mayetok*» для внутрішньопереміщених осіб у м. Галичі¹. Представлені на конференції ескізні матеріали пропонують знищення будинку колишньої плебанії римо-католицької громади (важливого об'єкта міської історії XIX – початку XX ст., зразка міської забудови, яка є свідком багатьох подій з минулого міста) і подальше будівництво на її місці секції кількоповерхового житлового будинку.

Це питання можна розглядати в різних площинах – як суспільній, соціальній так і інших, але на даний момент важливо акцентувати увагу саме на пам'яткоохоронному аспекті, бо при озвученні пропозицій будівництва житлового комплексу його було проігноровано.

6 червня 2022 р. інформаційні листи з матеріалами про необхідність збереження будинку були направлені міському голові Галича п. Олегові

¹ Голос-інфо. URL : <https://www.golosinfo.com.ua/u-galychi-prezentuvaly-proekt-budivnytstva-zhytlovogo-kompleksu-dlya-vnutrishno-peremishheny-osib-foto/>

Кантору, генеральному директорів Національного заповідника «Давній Галич» Володимирові Олійнику та його заступників з пам'яткоохоронної роботи Володимирові Дідуху. Інформацію також було розміщено в соціальних мережах та на вебсторінках Національного заповідника «Давній Галич»², Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців України³ та місцевого часопису «Галицьке слово»⁴. Також подано запити і звернення до низки інших органів державної влади.

У листі міського голови Галича О. Кантора (від 15 червня 2022 р. № ч-022-05/455) повідомляється: «[...] На даний час проводяться передпроектні роботи щодо можливої забудови частини вищезазначеної території з метою будівництва (в т. ч. реконструкції окремих будівель) для внутрішньопереміщених осіб, що є вимогою сьогодення. Нам цікаво мати офіційні відомості, що бувший корпус фізіотерапії, який був у складі будівель райлікарні, є пам'яткою архітектури місцевого значення. У відділі архітектури міської ради дана інформація – відсутня. Надіємся на нашу з Вами співпрацю. Одночасно повідомляємо, що в разі підготовки містобудівних умов та обмежень забудови земельних ділянок для будівництва житлового комплексу будуть передбачені вимоги стосовно збереження існуючої будівлі фізіотерапевтичного відділу»⁵.

Згідно з листом в. о. керівника Науково-редакційного відділу «Звід пам'яток історії і культури» Галини Максимців (від 20 червня 2022 № 24–01/09: «[...] колишній будинок римо-католицького пробства кін. XIX – I-ої половини XX ст. на вул. Я. Осмомисла, 3 на місцевому рівні має певну історичну цінність та формує архітектурно-просторову організацію

² Національний заповідник «Давній Галич». URL : <http://davnyihalych.com.ua/novini/item/1422-budunok-rumo-katolutskoj-plebanii?fbclid=IwAR2rxqYw9x7Cz5Cex5w1HRbx7uQ0gomTHfNkjDPL-ybszfqu4GkhWCjLf3c>

³ Івано-Франківська обласна спілка краєзнавців. URL : http://ifoonsku.ucoz.ua/news/zberegni_ne_mozhna_vtratiti_pam_jatki_arkhitekturi_i_mistobuduvannja_galicha_budinok_rimo_katolickoji_plebaniji_kin_xix_i_sha_pol_khkh_st/2022-06-19-8704?fbclid=IwAR3utWFoe5d4auZQ0LgTPAvGQjz-JLJkCJD32KCjilfKm9rKCoZCzozg9o

⁴ Галицьке слово. URL : https://galslovo.if.ua/news/zberegni-ne-mozhna-vtratiti-pam-yatki-arhitekturi-i-mistobuduvannya-galicha-budinok-rimo-katolickoyi-plebanii?fbclid=IwAR0U8AO-pljQ5BBxFecg2ZniyVuMKAXX9c-itUkqLm_f1Ycf4liBDR72BGc

⁵ Лист міського голови Галича Кантора Олега (від 15.06.2022 р. № ч-022-05/455).

Ринкової площі [...]»⁶. Попередньо, 2019 р. цим структурним підрозділом Зводу пам'яток було досліджено і розміщено довідкову інформацію щодо пробства в енциклопедичному виданні «*Звід пам'яток історії та культури України. Івано-Франківська область. Галицький район. Місто Галич*»⁷.

Наказом генерального директора Національного заповідника «*Давній Галич*» В. Олійника (від 22 червня 2022 р. № 34-ОД) «*Про щойно виявлені об'єкти культурної спадщини*» з метою захисту об'єктів культурної спадщини, які знаходяться на території Заповідника і безпосередньо прилеглих територіях, та подальшого занесення їх до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, керуючись ст. 37 Закону України «*Про охорону культурної спадщини*», доручено відділу охорони культурної спадщини підготувати на будівлю колишньої плебанії необхідну облікову документацію⁸.

Історія будинку плебанії, життєпис її будівничого

В історико-культурному плані територія, яка запланована під забудову на теперішній вулиці вул. Ярослава Осмомисла (стара назва Третього Мая) – від сучасного Народного дому (колишній костел Успіння Пречистої Діви Марії) включно з корпусом «старої» хірургії впродовж століть належала римо-католицькій громаді міста. Тут були: дзвіниця, костел, старе католицьке кладовище (яке в разі проведення робіт буде відкрите і фактично будівництво доведеться вести на кістках), будинок плебанії (резиденція пароха, згодом фізіотерапевтичний кабінет) та Католицький Народний дім (корпус відомий під назвою «стара хірургія»).

З приходом радянської влади ці споруди були націоналізовані й пристосовані під відповідні корпуси лікарні. Належність і наявність цих споруд засвідчується картографічним матеріалом та архівними документами. Всі згадані споруди описані в низці наукових монографій

⁶ Лист в. о. керівника науково-редакційного відділу «*Звід пам'яток і культури*» Г. Максимців від 20.06.2022 № 24–01/09.

⁷ Звід пам'яток історії та культури України. Івано-Франківська область. Галицький район. Місто Галич. Енциклопедичне видання. Івано-Франківськ, 2019. С. 10–11.

⁸ Наказ генерального директора Національного заповідника «*Давній Галич*» В. Олійника від 22.06.2022 №34-ОД «*Про щойно виявлені об'єкти культурної спадщини*».

(«Міста і села Галицького району»⁹, «Звід пам'яток Івано-Франківської області. Галицький район. Місто Галич»)¹⁰.

Коротко про історичну будівлю, яку місто в разі будівництва може назавжди втратити. Йдеться про плебанію римо-католицької громади, розташовану поруч костелу, де проживав та адміністрував парох. Будівля знаходиться за адресою вул. Ярослава Осмомисла, 3 – у південній частині історичної ринкової площі, біля підніжжя Замкової гори, на південь від Народного дому. Споруджена ксьондзом Адольфом Стшелецьким – пробощем Галича впродовж 1869–1893 рр. В архівному документі про це згадується: «[...] своїм коштом побудував місцеве пробощство [...]»¹¹.

Історія будівлі дуже цікава. 26–28 липня 1891 р. у плебанії гостював і приймав делегацію місцевих міщан архикнязь Леопольд Сальватор Габсбург-Тоскана (нім. Leopold Salvator von Österreich-Toskana, 1863–1931) – ерцгерцог Австрії з Габсбург-Лотаринзького дому (лінія Габсбург-Тоскана), фельдцейхмайстер, генерал-оберст та його дружина її цісарська та королівська високість архикняжна Бланка. Джерело описує цей факт: «[...] згодом прибув Його Цісарська Високість до приготованої квартири в будинку римо-католицького пробоща, кс. каноніка Стшелецького в Галичі, де зволив прийняти гмінну делегацію, репрезентантів Уряду та школи. Начальник гміни Галича промовляв по-польськи, на що найласкавіше відповідав Найдостойніший Архикнязь німецькою, зазначаючи, що зрозумів промову начальника гміни [...]»¹².

До Першої світової війни ганок будівлі з колонами залишався заксленим. Імовірно, зовнішня штукатурка була виконана у світлих тонах. Під час Першої світової війни будинок уцілів, але перебував у дуже поганому стані, йому навіть загрожував обвал. Німецькі солдати влаштували тут конюшню. Відомо, що поруч будівлі плебанії у серпні 1916 р. з громадою Галича зустрічався престолонаслідник трону, а згодом цісар Карл I Габсбург. Чи відвідав він плебанію – невідомо, проте відбув зустріч з офіцерами в саду поруч неї¹³.

⁹ Міста і села Галицького району: історія, пам'ятки, особистості. Івано-Франківськ, 2001. С. 213.

¹⁰ Звід пам'яток... С. 10–11.

¹¹ Kurjer Stanisławowski. 1893 23 kwietnia. Nr. 369. S. 1.

¹² Gazeta Lwowska. Sobota. 1891 1 sierpnia. № 173. S. 3.

¹³ 1 Foto schwarz/weiß, 1. WK., Erz. Karl beim Korps Hofmann in Galizien, Halicz, 1915, begrüßt den Reg. Arzt nach der Messe., 1889–1918. URL : <https://www.hgm.at/ausstellungen/online-katalog/#/?searchQuery=Halic&searchOffset=0&searchCollections=>

Упродовж 1918–1920 рр. споруду відреставрували. 1937 р. за пробства ксьондза Францішка Вишатицького проведено ремонт плебанії та інших споруд, для залучення коштів продано частину земель. У процесі робіт відведено воду і впорядковано територію давнього кладовища поруч костелу.

В 1936–1938 рр. було ґрунтовно відновлено плебанію, при нагоді добудовано 9-метровий корпус з північного сходу. Встановлено новий паркет, відремонтовано дах, вікна і двері. Над ремонтом наглядав Юлій Шушкевич.

Столярську роботу вели Срутик і Єдлічка, бляхарські – Гутштейн, бетонні – Рюгр, малярські і лакування – Піотровський, слюсарські – Станіслав Шеліговський. Іванський виконав артистичні ґрати для вхідних дверей, а Н. Когн – паркет у п'яти кімнатах. При будівництві кухні й печі працював Томаш Грачик (Грач), який одночасно займався очищенням внутрішніх стін будівлі. Печі з кахлю виставляв Ян Ільницький. Матеріал постачали: Мойзеш Фідлер (дошки для веранди), Маркус Сюссгольц (шиби, гіпс, фарбу), Мацей Поясек (глину, пісок), Мойзеш Феуер (ковані вироби, цвяхи), М. Краут (метал і плити для кухні), М. Бартфельд (цеглу), Е. Фейбрунер (гіпс, цемент)¹⁴.

Польський письменник, поет і фольклорист Станіслав Чернік (1899–1969), який був мобілізованим і служив у 4-му саперному полку (осідок – м. Перемишль), квартирував у Галичі 17 вересня 1939 р. (день вторгнення Червоної армії на терени Польщі). У своїх спогадах про плебанію того дня він залишив такі слова: «[...] Перебували в Галичі у будинку якихось черниць біля підніжжя високої замкової гори. Навколо сади. Тихий сонячний день. Але здалека доходить гул літаків. Несподівано щось вдарилося до землі. Не тривожся серце, то тільки дозріле яблуко.

Неділя, 17 вересня. Захоплюючий осінній день, погода прекрасна, ласкаве сонце над жовтіючими галицькими садами. Настрій недільний, святковий, підкреслений голосами дзвонів. Здавалося б, велика тиша, дозволяла на мить забути про війну, про нальоти, про постій саперного полку в місті.

¹⁴ Brzezina K. Kościół parafialny P. W. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii w Haliczu // Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej / red. naukowa J. K. Ostrowski. Kraków : Secesja, 2006. Cz. I : Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. T. 14. S. 65–66.

[...] Тиша. Під домом плебанії справжня селянка. У саду, оточений квітами, дримає на лежку сивий полковник [...] До саду перед плебанією заходить ксьондз і нервовим шепотом щось говорить старому полковнику. Офіцер зривається і переляканий зникає в глибині подвір'я. За хвилину дзвонить телефон, потім вибігає ад'ютант, біжить до міста [...]»¹⁵.

18 жовтня 1943 р. ксьондз Ф. Вишатицький, останній галицький пробоц і станиславівський віцедекан, покинув Галич, а 11 березня 1944 р. виїхав уже й священник-кооператор¹⁶.

У радянські часи плебанія перейшла до Галицької міської, а згодом центральної районної лікарні. У 60-х рр. ХХ ст. у частині приміщень було влаштовано палати лікарні (за спогадами сучасників, там навіть лежали люди з інфекційними захворюваннями – жовтухою). Згодом тут функціонували кабінет фізіотерапії та кухня.

Біографія будівничого плебанії, галицького римо-католицького пароха досить цікава, а відтак варта окремої уваги, бо два десятиліття він вірно служив своїй громаді.

Адольф Стшелецький народився 1822 р. Прийняв свячення 1845 р. Після цього отримав посаду катехита при гімназії в Чернівцях, де на цьому становищі виконував обов'язки сумлінно і з посвятою впродовж 18 років. Був суплентом (молодшим викладачем) для римо-католицької освіти з вересня 1852 по 24 жовтня 1854 рр.; реальним професором релігії з 1854 р. по жовтень 1866 рр. Тоді його характеризували так: «[...] правосвідомим у поєднанні з гуманною строгістю й об'єктивністю [...]»¹⁷.

В 1863 р. він отримав пробоцтво в Галичі, де до останньої хвилини виконував з посвятою свої капеланські обов'язки на хвалу Божу і добро своїх парафіян як дієвий капелан і декан, про що свідчать похвальні декрети, які він отримав від свого архидушпастира з консисторії. Член окружної шкільної ради, член гмінної ради міста Галича, плебан латинського обряду в Галичі, станиславівський декан (жовтень 1873 р.),

¹⁵ Czernik S. *Peregrynacje: ze wspomnień i opowieści wojennych*. Łódź: Wyd-wo Łódzkie, 1970. S. 37–42.

¹⁶ Brzezina K. *Op. cit.* S. 65–66.

¹⁷ *Festschrift zur hundertjährige Gedenkfeier der Gründung des (k. k. l. Staats) gymnasiums (in Czernowitz)*. 1808. 16. Dezember. 1908. Czernowitz, 1909. S. 102, 231.

почесний канонік Львівської митрополичої капітули (20 липня 1874 р.), тимчасовий бучацький декан (до травня 1875 р.), член дирекції кредитного товариства в місті (березень 1880 р.), учасник зустрічі цісаря в Галичі (вересень 1880 р.)¹⁸, член товариства «*Bonus Pastor*», метою якого було підтримання духу священнослужителів та сумлінності в духовництві (грудень 1881 р.), турботливий опікун шкіл (листопад 1889 р.), учасник зустрічі з архикнязем Леопольдом Сальватором Габсбургом-Тоскана, якого приймав у своїй резиденції 26 липня 1891 р.

Був дуже жертвною особою. У переліку його добрих вчинків: пожертва на збір збіжжя для Франції (травень 1870 р.), пожертва на народні школи (червень, вересень 1872 р.), на придбання ґрунту під власний дім «*Охорони перемиської*» (м. Перемишль, грудень 1874 р.), пожертвував на костел та на службу перед чудотворним образом у Кохавині (листопад 1886 р.). Підтримував шкільну молодь, а багатьох своїм коштом утримував до закінчення навчання. Завдяки цьому, з них кілька стали капеланами, а кілька займали становище в урядничій ієрархії. Власним коштом звів місцеве пробощство, коли тільки була потреба, відновлював і реставрував місцевий костел, не бажаючи накладати на своїх парафіян грошових видатків.

Помер на 71 році життя 16 квітня 1893 р. о пів другій годині ночі, прийнявши Святі Тайни, після досить довгої і тяжкої слабості на серцеву ваду. Поховальний обряд відбувся 18 квітня з поважними врочистостями. День перед тим спроваджено тіло з пробощства до костелу, а наступного дня відправлено жалібну службу духовенством обох обрядів під керівництвом превелебного ксьондза інфулята Заблоцького, який приїхав зі Львова спеціально на похорон, як великий приятель небіжчика. Після відправи в костелі ревну промову виголосив ксьондз Топольницький, пробощ із Тарнавиці, у якій коротко оповів життєпис ксьондза А. Стшелецького. На цвинтарі промовляв до парафіян ксьондз Сава, канонік, декан і пробощ із Тлумача, прощаючись і благословляючи їх від імені небіжчика.

А. Стшелецький був завжди і всіма улюблений, про що свідчить кількатисячне зібрання громадськості на похороні, у якому взяло участь більше 40 ксьондзів обох обрядів, чисельне громадянство сусідніх і дальших сіл, урядники суду, податкового уряду, залізниці, вчителі і вчительки зі шкільною дітворою, численні процесії костельних братств

¹⁸ Gazeta Narodowa. Piątek. 1880 17 września. № 214. S. 2.

— з Маріямполь, Єзуполя, Святого Станіслава та багатьох інших. Зі Станиславова був п. староста, ксьондз Свідецький, повітовий лікар д-р Волянський, п. Амірович та інші. На похороні була й галицька пожежна сторожа в параді, якою керував як її начальник судовий ад'юнкт п. Чаудерна. Місто вшанувало пам'ять небіжчика тим, що всі ліхтарні при дорозі, якою проходив поховальний кондукт, були заслонені чорними крепами на знак жалоби по славної пам'яті померлого капелані, за яким залишився смуток і жаль у серцях вірних парафіян і його приятелів та знайомих¹⁹.

Похований у Галичі на старому кладовищі Галич Гора, ймовірно у спільному гробівці з іншим римо-католицьким священником міста кс. Генриком Ангером²⁰.

Архітектурний опис будинку

Будинок одноповерховий, мурований з цегли, тинькований, Г-подібний у плані. Розміри — 20х22 м. Умовно розділений на два об'єми: західний, споруджений наприкінці ХІХ ст. (головним фасадом звернутий до вул. Ярослава Осмомисла), та північно-східний, добудований під час реконструкції упродовж 1936—1938 рр. (орієнтований фасадом до Будинку культури). Дах садиби з гострим верхом, вальмовий, прикрашений невеликими люкарнами, перекритий хвильовим бітумним шифером (раніше — бляхою). Головний, західний фасад тричастинний.

Центральна частина акцентована чотириколонним портиком із фронтоном, у тимпані якого розміщений півциркульний віконний отвір. Ліва та права частини фасаду у вигляді виступаючих ризалітів несиметричні, оскільки з північного боку примикає засклена веранда, добудована, вірогідно, у радянські часи.

На фасаді в межах портика є три вікна: одне арочне та два прямокутних. На ризалітах розміщені по два прямокутних чотиристулкових вікна. Споруда має п'ять входів: чотири — до кухні та один — до кабінету фізіотерапії. Декоративне вирішення будівлі характеризується тільки карнизом із західного та південного фасадів.

Тут функціонувала кухня Галицької центральної районної лікарні, приміщення колишнього кабінету фізіотерапії з 2016 р. пустує²¹.

¹⁹ Kurjer Stanisławowski. 1893 23 kwietnia. № 369. S. 1.

²⁰ Звіт керівника експедиційного загону «Галицькі некрополі» Національного заповідника «Давній Галич» Андрія Чемеринського, 2016.

²¹ Звід пам'яток... С. 10—11.

Майбутня доля плебанії залежить від розуміння її історичного значення і поєднання зусиль щодо її збереження органами місцевого самоврядування, пам'яткоохоронцями та ініціативними громадянами

Зважаючи на історичне значення цього будинку для міста, доцільно подбати за його збереження, звернувши увагу на кілька моментів:

1. Будівля має статус «щойно виявленого об'єкту культурної спадщини», є наказ про виготовлення облікової документації на неї з метою занесення до реєстру пам'яток історії та містобудування місцевого значення. У певному розумінні вона вже є пам'яткою матеріальної культури минулого, унікальним об'єктом містобудування, який становить наукову, пізнавальну та естетичну цінність.

2. Польська сторона, як колишній власник приміщення, володіє необхідними архівними матеріалами щодо всього комплексу будівель на території давньої римо-католицької плебанії, тому їх руйнація була б шкідливим кроком на тлі настільки добросусідських відносин України та Польщі, особливо в сучасний період військового та гуманітарного союзництва.

3. Вже кілька років поспіль ведеться робота над новим Генеральним планом міста. Свого часу науковці подали пропозиції щодо відображення на ньому всіх пам'яток і нововиявлених об'єктів культурної спадщини міста, серед них даної будівлі. Розробники Генплану повинні це відобразити і зафіксувати, а відповідно, на основі цього – зберегти будинок.

4. Інформація про важливість даної пам'ятки архітектури та містобудування мала би прозвучати на громадських слуханнях і при підготовці проєктно-кошторисної документації та історико-містобудівного обґрунтування будівництва житлового комплексу «*Mayetok*» – для оцінки ризику щодо цієї будівлі.

5. Будівля знаходиться в задовільному стані, проте не аварійному. У ній збережені автентичні елементи – колони, дерев'яні вікна та двері, ковані решітки. При реставраційних роботах доцільно їх відновити, без заміни на металопластик. Також вартує перекрити металом дах і замінити барви фасадів.

6. Для відкриття виду на будинок і його домінування на перехресті вулиць Ярослава Осмомисла – Івана Франка потрібно зрізати дерева перед головним (західним) фасадом будинку, що приверне додаткову увагу до об'єкта – як мешканців, так і гостей міста. Одночасно це

забезпечить будівлю від пошкоджень — у разі заламування дерев та їхніх гілок під час сильних вітрів.

7. З метою ознакування будівлі, наголосу на її історичній цінності, вартує виготовити і встановити анотаційну таблицю.

8. Подальше використання і експлуатація будівлі: в окремих колах ведуться розмови про неспроможність міста Галича утримувати і ремонтувати дану пам'ятку з огляду на скромні фінансові можливості. Окреслені думки не можуть слугувати підставою для руйнації будинку, адже можна запропонувати принаймні три варіанти його використання.

Варіант перший. Створити в ньому музей історії Галича XVIII—XX ст., який би охоплював висвітлення в експозиції життя міста під австрійським, польським, німецьким, радянським володарюванням до сьогодення. Це реально, хоча звичайно забере багато часу. Матеріалу достатньо, експонати теж з часом надходитимуть. Пропонована тематика відсутня в експозиціях інших музеїв у структурі Національного заповідника «*Давній Галич*».

Варіант другий. За історичною справедливістю повернути римо-католицькій громаді міста. У даному випадку матимемо гарантію, що будівля буде відновлена і працюватиме для громади. Прикладом такого успішного кроку передачі пам'ятки, її збереження та утримання слугує костел кармелітів та монастирський комплекс у Більшівцях — відновлений з руїн фінансовими зусиллями польської сторони. Будівля залишиться в місті, а її обслуговуватимуть не тільки представники польської політичної нації — як мешканці міста, так і його гості, — а римо-католики, до яких належить немало українців.

Як відомо, чинний пробоц римо-католицької громади кс. Яцек Валігура підготував більше десятка звернень до колишніх посадовців Галицької районної державної адміністрації та Галицької районної ради щодо передачі даного приміщення громаді. Жодне з них не отримало позитивної відповіді.

Варіант третій. Якщо місто не погодиться на два перші варіанти, з метою збереження та ефективного використання будівлі, то її можна передати у власність/баланс Національному заповіднику «*Давній Галич*» (за згодою). Тоді будинок, відповідно до наявного ресурсу, використовуватимуть б у кількох аспектах: як Музей історії Галича XVIII—XXI століть чи місце Музею археології, розташованого наразі у відділі фондів (за погодженням з відділом археології). Тоді в Галичі постане ще один музей з вільним доступом для відвідувачів та відповідними

фінансовими надходженнями до бюджету. Також тут можна створити навчально-наукову базу для студентів спеціальності «*Історія та археологія*» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, з яким пов'язана давня і плідна співпраця.

9. Виглядатиме геть не толерантно і некоректно, якщо зусиллями одного з інвесторів будівництва, а саме організації Благодійний фонд «*Об'єднання іудейських релігійних організацій*» руйнуватиметься будівля римо-католицької громади.

10. Окремо постає питання проведення на даній території археологічних досліджень, які можуть дати цікавий і досі невідомий матеріал для вивчення міської історії. Не менш проблемним виглядає, про що вже згадувалося, будівництво на місці давнього кладовища, не раз занотованого в матеріалах дослідників.

У нашому обласному центрі Івано-Франківську, де на обліку перебувають десятки пам'яток архітектури і містобудування, за їхнє збереження, поруч із органами державної влади та місцевого самоврядування, дбає громадська ініціатива «*Франківськ, який треба берегти*». Подібно ми – галичани, як патріоти свого міста і краю, маємо подбати за пам'ятки нашого минулого. В іншому разі, переглядатимемо світлини й коментуватимемо: «*Це Галич, який ми втратили... Ми це бачили, ми ходили щодня цими вулицями, але нічого не зробили...*».

Andrii Chemerynskyi (Halych, Ukraine)

Save not destroy: architectural monument and urban planning of Halych. House of the Roman Catholic parish (end of the 19th – first half of the 20th century)

The article focuses on the valuable object of architecture and urban planning of the city of Halych, describes its history, architectural features; famous people who built and visited this building. Attention is drawn to the threat of its destruction through the proposed construction of a residential complex, and the need for its preservation by local self-government bodies and monument protection structures is emphasized.

Keywords: *Halych, Roman Catholic community, parish, Adolf Strzelecki, Leopold Salvator Habsburg-Tuscany, Stanislav Chernik, architecture, sights, cultural heritage.*

*Ерцгерцог
Леопольд Сальватор
Габсбург-Тоскана,
гість плебанії в 1891 р.*

Галич, вересень 1914 р. Містяни на тлі плебанії

Галич, 1930-ті рр. Римо-католицьке духовництво на тлі плебанії та костелу

Галич, 1929 р. Вид на костел і плебанію з висоти пташиного лету. Північно-східне крило плебанії ще не побудоване.

*Галич, 1930-ті рр.
Дитина на тлі плебанії
та костелу*

Галич. Плебанія, вид із західної сторони

Галич. Плебанія, вид з південно-західної сторони

Галич. Плебанія, вид з південно-східної сторони